

Nr 26.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om vissa ändringar i ecklesiastik boställsordning den 30 augusti 1932 (nr 400).

Genom en den 31 mars 1950 dagtecknad proposition, nr 209, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av tredje lagutskottet, har Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga ett vid propositionen fogat förslag till lag om vissa ändringar i ecklesiastik boställsordning den 30 augusti 1932 (nr 400).

I samband med propositionen har utskottet till behandling förehaft sju i anledning av densamma väckta motioner, nämligen inom första kammaren nr 494 av herr *Spetz m. fl.* samt inom andra kammaren nr 562 av herr *Rubbestad*, nr 590 av herr *Stjärne m. fl.*, nr 619 av herr *Hansson i Skegrie*, nr 620 av herr *Svensson i Stenkyrka m. fl.*, nr 621 av herrar *Staxäng* och *Nolin* samt nr 622 av herr *Rubbestad m. fl.*

De i motionerna framställda yrkandena redovisas i det följande.

Beträffande de skäl, som anförts till stöd för de genom propositionen framlagda lagförslagen, ävensom i fråga om de skäl, som motionärerna åberopat till stöd för sina yrkanden, får utskottet, i den mån redogörelse därför icke lämnas här nedan, hänvisa till propositionen och motionerna.

Till utskottet ha i ärendet inkommit skrivelser från Skara stifts pastorsratsförbund och från kontraktsprosten Nils Kebbón i Sala enligt uppdrag av kyrkorådsdag i Sala kontrakt.

Propositionens huvudsakliga innehåll.

I enlighet med vad statsmakterna förutsatte vid antagandet av 1943 års sociala arrendelagstiftning föreslås i propositionen sådana ändringar i *ecklesiastik boställsordning* att denna författnings arrendebestämmelser komma att i huvudsak ansluta sig till nämnda lagstiftning. Arrendatorns underhållsskyldighet skall dock enligt förslaget icke — såsom i den sociala arrendelagstiftningen — avse endast mindre reparationer å byggnaderna utan det normala underhållet av det ecklesiastika *löneboställets* laga hus.

I propositionen föreslås vidare den ändringen av ecklesiastik *boställsnämnds* sammansättning, att den ledamot, som för närvarande förordnas av stiftsnämnden, i stället skall utses av länsstyrelsen och vara arrendator av jordbruksfastighet. Särskilt arvode förordas skola utgå även till annan ledamot än ordförande i boställsnämnd vid deltagande i ekonomisk besiktning och annan på boställsnämnd ankommande förrättning.

Enligt förslaget skall boställsnämnden bestämma arrendeavgiften och övriga arrendevillkor vid upplåtelse av löneboställe.

Boställsnämnd och stiftsnämnd skola tilläggas befogenhet att — jämte pastoratet enligt gällande bestämmelser — taga initiativ till ändrad disposition av löneboställe. Dispositionsändring, som innebär att självständigt jordbruk ej längre kan bedrivas å löneboställe, skall av stiftsnämnden underställas Kungl. Maj:ts prövning. Övriga dispositionsändringar skola avgöras av stiftsnämnden.

Inledning.

Till grund för de år 1943 utfärdade, i nyttjanderättslagen infogade sociala arrendebestämmelserna låg ett lagförslag, framlagt för riksdagen i propositionen nr 346 samma år. I samband med remiss till lagrådet av lagförslaget uttalade föredragande departementschefen (prop. sid. 45), att en revision av arrendelagstiftningen syntes böra medföra, att de särskilda författningar, som reglerade förhållandena vid kronoarrenden och ecklesiastiska arrenden, underkastades en översyn i syfte att bringa dem i närmare överensstämmelse med de ändrade stadgandena i arrendelagen. Med anledning av vissa framställningar yttrade lagrådet (prop. sid. 195), att arrenden av jord, tillhörig universitet med flera, borde underkastas speciella bestämmelser. Härom borde enligt lagrådets mening särskild utredning komma till stånd, en utredning, som borde omfatta även andra arrenden å jord i allmän ägo eller eljest av i viss mening publik natur. Departementschefen biträdde vad sålunda förordats (prop. sid. 208) och förklarade sig alltså förutsätta, att arrenden av hithörande slag skulle bli föremål för särskild reglering, vilken i huvudsak borde ansluta till de föreslagna särskilda bestämmelserna i nyttjanderättslagen.

Vid behandling av propositionen yttrade riksdagens tredje särskilda utskott (utlåtande nr 2 sid. 59), att utskottet, som ville understryka departementschefens sistnämnda uttalande, för sin del ansåge, att i utredningen även borde inbegripas vissa arrenden å kommunal jord. Riksdagen (skriv. nr 533) godkände utskottets utlåtande i denna del. Med vissa av utskottet föreslagna ändringar antog riksdagen det i propositionen framlagda lagförslaget.

Beträffande arrenden av annan publik jord än den ecklesiastiska ha de

här från riksdagens sida uttalade önskemålen numera i det hela tillgodosetts. Sålunda ha i anslutning till den nya sociala arrendelagstiftningen utfärdats speciella bestämmelser för utarrenderingen

av *de till domänfonden hörande jordbruksegendomarna* genom förordningen den 10 mars 1944 (nr 69) om ändring i förordningen den 22 juni 1934 (nr 320) angående grunder för förvaltningen av viss kronoegendom,

av *de rikets universitet tillhöriga jordbruksegendomarna* genom stadgan den 15 november 1945 (nr 751) angående utarrendering av universitetsjord samt

av *jordbruksfastighet, tillhörig landskommun, köping, stad, församling, municipalsamhälle, landsting eller annan, borgerlig eller kyrklig, kommunal förvaltningsenhet* — såframt utarrenderingen icke regleras av ecklesiastika arrendebestämmelser — genom lagen den 12 april 1946 (nr 147) med särskilda bestämmelser om arrende av viss kommunal jord.

Även beträffande utarrenderingen av de för *kyrkliga ändamål* disponerade jordegendomarna (ecklesiastika arrenden) ha vissa författningsregleringar i förevarande syfte kommit till stånd. Dessa regleringar ha emellertid av flera anledningar hittills icke kunnat göras i allo restfria.

Den 26 september 1942 avlämnade särskilda inom ecklesiastikdepartementet tillkallade sakkunniga förslag till stadga angående stiftsnämnds förvaltning av ecklesiastik jordegendom. Vid en senare företagen öarbetning av berörda förslag beaktades den slutliga utformningen av den sociala arrendelagstiftningen. Härefter utfärdades den 24 juni 1945 (nr 588) stadga angående stiftsnämnds förvaltning av ecklesiastik jord (ecklesiastik arrendestadga). Denna författning har fått omedelbar tillämpning beträffande *allmänna kyrkohemman, klockarhemman, biskopshemman och stifts prästlönefondshemman*.

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 1 november 1946 tillkallades samma dag stiftssekreteraren T. V. K. Gynnerstedt att såsom sakkunnig inom ecklesiastikdepartementet biträda med utredning och avgiva förslag i fråga om de ändringar av gällande bestämmelser rörande utarrendering av *ecklesiastika löneboställen*, som erfordrades för att bringa dessa bestämmelser i närmare överensstämmelse med den så kallade sociala arrendelagstiftningen.

Till Gynnerstedt överlämnades för att tagas i övervägande vid sakkunniguppdragets fullgörande *dels* kyrkomötets skrivelse den 3 december 1946, nr 16, i anledning av väckt motion om ändrade bestämmelser angående utseendet av ledamöter och suppleanter i boställsnämnd, *dels* kammarrådet T. Wohllins i egenskap av sakkunnig den 15 augusti 1938 avgivna betänkande angående enhetliga bestämmelser för stiftsnämnds förvaltning av ecklesiastika fastigheter jämte däröver avgivna yttranden, *dels* f. d. domänintendenten Bernhard Nilssons i Landeryd i egenskap av sakkun-

nig den 7 februari 1944 avgivna betänkande angående de ecklesiastika lönebeställernas räntabilitet jämte däröver avgivna yttranden, dels ock ett antal framställningar från stiftsnämnder, arrendatorssammanslutningar med flera angående tillvaratagande av kyrkofondens intresse av nybyggnadskostnaderna vid de ecklesiastika lönebeställerna, sättet för arrendevillkorens bestämmande vid lönebeställerna, utarrenderingsförfarandet vid lönebeställerna, överlåtelse av ecklesiastiskt arrende, uppskattning av normalavkastning, boställsnämndernas sammansättning, förändring av lönebeställes disposition, mandattid för boställsnämndsordförande, ändrade arrendebestämmelser för domkyrkojord m. m.

Med skrivelse den 11 juni 1947 avlämnade Gynnerstedt (i det följande även kallad utredningsmannen) betänkande med utredning och förslag angående vissa ändringar i ecklesiastik boställsordning m. m. Det avgivna betänkandet avsåg i första hand de ändringar, som med anledning av 1943 års sociala arrendelagstiftning syntes den sakkunnige böra vidtagas i bestämmelserna rörande utarrenderingen av de ecklesiastika lönebeställerna. Med föranledande bland annat av de till honom överlämnade ärendena föreslog Gynnerstedt i sitt betänkande ävenledes vissa ändringar i fråga om själva förvaltningen av lönebeställerna.

Över betänkandet ha efter remiss yttranden avgivits av *kammarkollegiet, samtliga stiftsnämnder, statskontoret, domänstyrelsen, egnahemsstyrelsen, statens sakrevision, länsstyrelserna i Malmöhus, Göteborgs och Bohus samt Västernorrlands län, hushållningssällskapen i samma län, svenska landskommunernas förbund, svenska pastoratens riksförbund och riksförbundet landsbygdens folk*; till vederbörande stiftsnämnders utlåtanden ha vidare fogats yttranden av *stiftsjägmästaren i Linköpings stift, ordförandena i boställsnämnderna inom II, V och IX boställsdistriktet i Lunds stift och I och II boställsdistriktet i Visby stift samt ärkestiftets pastoratsförbund, Östergötlands läns ecklesiastika arrendatorsförening, Kronobergs läns arrendatorsförening och föreningen arrendatorer av ecklesiastika hemman i Skåne u. p. a.* Vid avgivandet av sitt utlåtande har kammarkollegiet haft tillgång till samtliga de nämnda myndigheternas och sammanslutningarnas yttranden med undantag av statskontorets, sakrevisionens och landskommunernas förbunds. Det av statens sakrevision i ärendet avgivna yttrandet innefattades i en av revisionen överlämnad, i november 1947 upprättad promemoria angående granskning av stiftsnämndernas fastighetsförvaltning, i vilken av sakrevisionen särskilt tillkallade granskningsmän — ledamoten av riksdagens andra kammare G. Hellbacken, jägmästaren G. Tamm, skogschefen G. Wesslén jämte sekreteraren hos sakrevisionen S. Granström — sammanfattat iakttagelser och erfarenheter vid en av dem, huvudsakligen genom en omfattande reseverksamhet, verkställd granskning av det praktiska utförandet av stiftsnämndernas

verksamhet i vad avsåge ecklesiastik boställsjord och därmed sammanhängande spörsmål. Då i granskningspromemorian ingående behandlats icke enbart de av Gynnerstedt framlagda förslagen utan även vissa andra för den ecklesiastika boställsförvaltningen och den kyrkliga ekonomien betydelsefulla frågor, beslöts att genom remiss inhämta vissa myndigheters och sammanslutningars yttranden över de av sakrevisionen förordade förslagen. I följd härav ha över granskningspromemorian yttranden avgivits av *kammarkollegiet*, samtliga *stiftsnämnder*, *statskontoret*, *domänstyrelsen*, *svenska landskommunernas förbund* och *svenska pastoratens riksförbund*; vidare ha till respektive stiftsnämnders utlåtanden fogats yttranden av *stiftsjägmästarna i Linköpings, Skara och Strängnäs stift*, *ordföranden i boställsnämnderna i I och II boställsdistriktet i Visby stift* samt de tre förut nämnda *arrendatorsföreningarna*. Kammarkollegiet har vid utarbetandet av sitt utlåtande över promemorian haft tillgång till övriga remissinstansers yttranden med undantag av statskontorets, domänstyrelsens och de nämnda förbundens.

Gällande bestämmelser om ecklesiastika löneboställen m. m.

Enligt ecklesiastik boställsordning den 30 augusti 1932 skall löneboställe förvaltas av pastoratet, som skall fullgöra de skyldigheter, vilka enligt lag eller särskild författning åligga fastighets ägare. Pastoratets boställsförvaltning står under uppsikt av boställsnämnd och stiftsnämnd.

Boställsnämnden skall enligt boställsordningen bestå av tre i orten boende, i lantbruks- och därmed sammanhängande affärsförhållanden kunniga män. Två ledamöter jämte suppleanter skola utses för tre år åt gången, den ene, tillika ordförande, av länsstyrelsen samt den andre av stiftsnämnden. Såsom tredje ledamot i boställsnämnden skall inträda en pastoratsrepresentant, dock ej tillhörande det av förekommande ärende berörda pastoratet. Varje pastorat inom boställsnämndens tjänstgöringsområde skall för tre år åt gången utse en sådan representant jämte ersättare. Såsom särskilt kompetenskrav för pastoratsrepresentant har stadgats, att vederbörande skall vara valbar till nämndeman.

I stiftsnämnden skall sitta fem ledamöter, av vilka tre jämte ersättare för dem skola utses av Kungl. Maj:t för tre år åt gången. Dessa skola äga erforderlig insikt i lantbruk och skogsbruk samt därmed sammanhängande affärsförhållanden. De återstående två ledamöterna skola väljas av domkapitlet, likaledes för tre år i sänder. Av de sistnämnda ledamöterna skall en vara juridiskt bildad och tjänstgöra som sekreterare hos nämnden. Stiftsnämnden väljer inom sig vice ordförande. Hos stiftsnämnd skola vara anställda en eller flera stiftsjägmästare.

De närmare bestämmelserna om förvaltning av boställe meddelas huvud-

sakligen i boställsordningen 21—31 §§, vilka reglera förhållandet ej blott mellan kontrollmyndigheterna och pastoratet utan även mellan pastoratet och arrendatorn. Det principiella särskiljandet mellan förvaltning och kontroll är icke strikt genomfört, utan kontrollmyndigheternas åtgärder ha i vissa fall direkt avseende å arrendatorn.

I 21—23 §§ meddelas bestämmelser rörande boställets bebyggelse och hävd. Boställsordningen utgår från förhållandena vid dess ikraftträdande. »Laga hus» utgjorde sålunda de byggnader, som enligt föreskrift skulle finnas på bostället vid tiden för pastoratets övertagande av förvaltningen. Då omständigheterna därtill giva anledning, må ändring härav ske. Bebyggelsen skall dock alltid anpassas efter boställets storlek och avkastningsförmåga. För självständigt jordbruk avsedd bebyggelse får icke utan tillstånd av stiftsnämnden inskränkas så, att sådant jordbruk icke längre kan bedrivas på bostället. I 22 § meddelas föreskrifter om laga hus på boställe, som pastoratet förvärvar genom köp eller byte. Vidare ansvarar pastoratet i första hand gentemot det allmänna för ny- och ombyggnad samt underhåll av löneboställets byggnader ävensom för hävden av boställets åker och äng m. m.

Pastoratet är icke skyldigt att utarrendera bostället utan kan driva jordbruket i egen regi. Utarrendering är emellertid det i praktiken regelmässigt förekommande. Vid utarrendering skall pastoratet enligt 25 § upprätta och underställa boställsnämndens prövning och godkännande förslag till arrendekontrakt. I förslaget skall upptagas den arrendeavgift, som optionsberättigad arrendator skall ha att erlægga, eller, då sådan arrendator ej finnes, den avgift, vartill bostället lägst må utarrenderas. Boställsnämnden har rätt att enligt vissa regler ändra förslaget, bland annat om det befinnes icke tillgodose optionsberättigad arrendators intresse.

I fråga om upplåtelse av bostället på arrende skall enligt 26 §, i den mån ej annat följer av bestämmelserna i boställsordningen, gälla allmän lag. De särskilda arrendebestämmelserna i boställsordningen äro fåtaliga och för utarrenderingen gälla alltså i huvudsak de allmänna arrendebestämmelserna i nyttjanderättslagen. De särskilda bestämmelserna i boställsordningen äro av följande innehåll.

Utarrenderingen skall enligt 27 § i regel ske på tio år.

Arrendatorn är jämlikt 28 § skyldig att utföra mindre reparation på boställets laga hus. Begreppet mindre reparation är bestämt på samma sätt som i de sociala arrendebestämmelserna. Enligt boställsordningen kan arrendatorn även tillförbindas att svara för annan än mindre reparation samt för om- eller nybyggnad av laga hus ävensom för brandförsäkringen. Vidare skall arrendatorn hålla åker och äng i fullgott stånd. Pastoratet svarar likväl för att de arrendatorn sålunda åvilande skyldigheterna ej eftersättas. Arrendatorns skyldigheter skola angivas i arrendekontraktet.

Till- och avträdessyn samt annan syn på löneboställe skall enligt 29 § verkställas av boställsnämndens tre ledamöter. Härvid är att märka, att ifrågavarande syn icke förrättas av boställsnämnden såsom sådan, utan nämndens tre ledamöter äro att anse såsom synemän vid syner enligt 2 kap. 11—13 §§ lagen om nyttjanderätt till fast egendom. Denna lags bestämmelser — och i andra hand föreskrifterna i 32—43 §§ boställsordningen — skola därför i tillämpliga delar följas vid synen. Kostnaden betalas av pastoratet, som emellertid äger viss rätt till ersättning av arrendatorn.

I 30 § meddelas bestämmelser om arrendatorns optionsrätt. Om arrendatorns föregående och återstående arrendetid uppgår till sju år och han väl brukat bostället, skall han eller hans änka eller barn äga företrädesrätt till förnyat arrende på de villkor, som fastställas i vederbörlig ordning. Pastoratet skall hembjuda arrendet till arrendatorn, som skall bestämma sig inom en månad, dock tidigast nio månader före arrendetidens utgång. Om under de sista sju arrendeåren arrendatorns dödsbo övertagit arrendet eller arrendatorn överlåtit arrenderätten på barn eller barns make, äger vederbörande för åtnjutande av optionsrätt tillgodoräkna sig företrädares besittningstid. Optionsrätten gäller icke skogsmark och dylikt. Arrendatorn kan inte frantagas optionsrätten genom förbehåll i avtal. Vill pastoratet icke ånyo utarrendera bostället eller del därav, eller vill pastoratet lägga bostället i sambruk med annan egendom, skall frågan underställas stiftsnämndens prövning. Går arrendatorn förlustig optionsrätten, äger han icke erhålla ersättning därför.

Bland övriga bestämmelser i boställsordningen, vilka äro av intresse i detta sammanhang, må nämnas, att boställsnämnden bestämmer om löneboställes bebyggande och övar tillsyn över hävden vid ekonomisk besiktning på bostället, i regel vart femte år. Därvid äger boställsnämnden ålägga pastoratet eller arrendatorn, om denne tillförbundits byggnadsskyldigheten, att verkställa ny- eller ombyggnad av boställets laga hus. Innan beslut fattas om ny- eller ombyggnad, skall tillfälle beredas pastoratet att inkomma med förslag till ritningar och arbetsbeskrivning. Vidare äger boställsnämndens ordförande, om detta anses behöfligt, tillkalla byggnadsteknisk expertis att biträda nämnden i byggnadsfrågor. Kostnaderna härför skola bestridas av pastoratet. Om föreskrivna byggnadsarbeten icke utföras inom utsatt tid, har stiftsnämnden möjlighet att hos överexekutor påkalla att arbetena verkställas genom dennes försorg.

Förslaget till lag om vissa ändringar i ecklesiastik boställsordning.

Såsom inledningsvis anmärkts innehåller det genom propositionen framlagda lagförslaget i huvudsak

1) stadganden, genom vilka boställsordningens arrendebestämmelser

komma att i det stora hela ansluta sig till 1943 års sociala arrendelagstiftning,

- 2) bestämmelser om boställsnämnds sammansättning,
- 3) reglering av befogenheten att bestämma arrendeavgiften och övriga arrendevillkor vid upplåtelse av löneboställe, samt
- 4) reglering av befogenheten att taga initiativ till och besluta om ändrad disposition av löneboställe.

Sociala arrendebestämmelser.

Föredragande statsrådet Quensel har i propositionen i denna del anfört följande.

»Såsom inledningsvis framhållits, förutsatte statsmakterna vid antagandet av 1943 års sociala arrendelagstiftning, att jämväl den ecklesiastika boställsordningens arrendebestämmelser skulle bli föremål för en revision i syfte att bringa dem i närmare överensstämmelse med nämnda lagstiftning. Vid utformningen av det förslag till ändringar av boställsordningen, vilket jag i detta sammanhang förordar, ha också i huvudsak grunderna för de år 1944 ikraftträdde bestämmelserna i nyttjanderättslagen ansetts böra vara normerande. Härvid har sålunda iakttagits den rätt naturliga regeln, att utarrendering av ecklesiastik — liksom även annan publik — jord bör ske efter i görligaste mån samma bestämmelser som genom allmän lagstiftning fastställts till reglerande av rättsförhållandet mellan enskilda jordägare och arrendatorer. Denna princip har även varit vägledande vid de åren 1944 och 1945 företagna omarbetningarna av arrendebestämmelserna för kronoegendomar och ecklesiastika arrendegårdar. I de båda författningar, vari meddelats arrendeföreskrifter för dessa två kategorier av publik jord, har den regel, som jag nyss framhöll som naturlig, följts icke blott på det sättet, att nyttjanderättslagens tvingande stadganden genom motsvarande föreskrifter i allmänhet gjorts tillämpliga vid utarrendering av dylik jord utan även så, att allmänna lagens dispositiva arrendebestämmelser i stor utsträckning gjorts ovillkorligt gällande för de i nämnda författningar reglerade publika arrendena. Denna lagstiftningsgrundsats fastslogs av statsmakterna redan vid antagandet av 1934 års förordning angående grunder för förvaltningen av viss kronoegendom. Samma grundsats iaktogs sedermera år 1945 i den i administrativ ordning utfärdade ecklesiastika arrendestadgan.

Då den år 1932 tillkomna ecklesiastika boställsordningen nu skall omarbetas i syfte att däri införa vissa av arrendesociala synpunkter betingade stadganden av tvingande natur, synas tungt vägande skäl tala för att revisionen utsträcker dithän, att även nyttjanderättslagens dispositiva bestäm-

melser göras bindande vid arrendeupplåtelse av ecklesiastika lönebställen, i den mån icke avvikelser därifrån av särskild anledning befinnas i vissa fall påkallade. Härigenom komme de i skilda författningar meddelade arrendebestämmelserna för kronojorden och huvuddelen av den ecklesiastika jorden — lönebställen och arrendegårdar — att i detta betydelsefulla hänseende överensstämma.

Vad närmare angår de sociala arrendebestämmelsernas införande i boställsordningen, finner jag tillräcklig anledning icke föreligga att här — såsom i nyttjanderättslagen — begränsa dessa bestämmelser tillämpning till arrendefastigheter, omfattande högst 50 hektar odlad jord. De reviderade föreskrifterna i boställsordningen böra sålunda enligt min mening gälla beträffande samtliga lönebställen oavsett deras storlek.

Vid den av 1943 års sociala arrendelagstiftning föranledda omarbetningen av arrendebestämmelserna för kronoegendomarna samt vid utformningen av arrendestadgan för de ecklesiastika arrendegårdarna ansågos på grund av föreliggande speciella förhållanden vissa av de sociala arrendebestämmelserna icke böra göras tillämpliga på dessa jordbruksfastigheter. Sålunda begränsades ej underhållsplikten för arrendatorerna till skyldighet att utföra endast mindre reparationer. I stället ålades arrendatorerna att städa i fullgott stånd underhålla vid egendomen befintliga byggnader och dess övriga tillhörigheter. Härvid utgick man emellertid från, att denna underhållsskyldighet icke borde omfatta andra arbeten än sådana, som vore hänförliga till det normala underhållet. Mera omfattande reparationer, vilka kunde betraktas som ombyggnad och påkallades av byggnadernas förslitning trots ett tillfredsställande underhåll, förutsattes skola åvila den publike jordägaren. En närmare redogörelse för de skäl, som ansågos böra föranleda den här avsedda avvikelser från nyttjanderättslagens sociala bestämmelser, har lämnats i den proposition (nr 61), varmed förslag framlades till 1944 års ändringar i förordningen angående kronoegendomarnas förvaltning. Enligt min mening få dessa skäl anses äga motsvarande giltighet med avseende å de ecklesiastika lönebställen a. Jag finner mig därför böra förorda, att de ecklesiastika boställsarrndatorerna åläggas en underhållsskyldighet av samma omfattning som publika arrendatorer i övrigt.»

Motionen II: 590.

I denna motion yrkas i nu förevarande hänseende, att i fråga om arrendatorns underhållsskyldighet nuvarande valfrihet bibehålles, så att arrendatorn skall vara skyldig att utföra mindre reparation å boställets laga hus men kunna tillförbindas att svara för även annan reparation. Till motivering för detta yrkande anföres i motionen.

»I lagförslagets 35 § mom. 2 är införd en bestämmelse att arrendatorn

av ett löneboställe är skyldig att svara för sådant underhållsarbete å laga hus, som är att hänföra till reparation i egentlig mening (normalt underhåll). Denna bestämmelse är av tvingande natur och utesluter möjligheten för pastoratet att utarrendera ett löneboställe med skyldighet för arrendatorn att svara för endast mindre reparationer i enlighet med sociala arrendegastiftningens bestämmelser. Denna skärpning av underhållsskyldigheten för arrendatorerna anse vi i praktiken svår att under alla förhållanden genomföra och i längden uppehålla. Föredragande statsrådet motiveerar skärpningen med att likhet i görligaste mån bör råda med arrendebestämmelserna för kronoegendomar och annan publik jord. Bemärkas bör emellertid, att löneboställena utgöra den ojämförligt största gruppen av hithörande publika jordegendomar. Enligt uppgift i propositionen är åkerjorden uppdelad i 2 979 brukningsdelar, varav endast 397 stycken ha över 50 hektar åker, 1 509 stycken 15—50 hektar, 771 stycken 5—15 hektar och 302 stycken under 5 hektar åker. Att ålägga arrendatorerna på dessa till allra största delen mindre brukningsdelar, av vilka 36 % ligga under 15 har, att svara för *hela* det normala underhållet kan ej vara riktigt. Såsom statens sakrevision i sitt yttrande framhåller kan det gå bra i mera utpräglade jordbruksbygder med relativt stora och bärkraftiga brukningsdelar. Men i skogsbygderna med sämre jordbruksbetingelser ställer det sig helt annorlunda. Med de föreslagna bestämmelserna kan det till och med bli svårt att bland annat i konkurrens med bolagen, vilkas jordbruk falla under sociala arrendelagen, erhålla fullgoda arrendatorer till boställena. Härtill kommer, att det ej sällan i praktiken visat sig svårt att förmå arrendatorn av ett mindre boställe att utföra alla underhållsarbeten, som enligt de strängare bestämmelserna åvila honom. Det blir då pastoratet, som i sista hand får stå för kostnaderna.

En annan svårighet med hela underhållet vilande på arrendatorn erbjuda av- och tillträdessynerna. Dessa förrättas väl i regel vid varje arrendeförnyelse. Då måste, om syneinstrumentet på ett tillförlitligt sätt skall uttrycka rättsförhållandet mellan pastorat och arrendator, fortgående förslitning å sådana delar av byggnaderna, som efter längre tidsintervaller måste utbytas, såsom golv, spåntak, fönster, dörrar m. m., värderas. Detta kan ofta möta rätt stora svårigheter och innebär alltid avsevärt mera arbete än om endast mindre reparationer för arrendatorns räkning behöva i instrumentet upptagas. Som ytterligare skäl kan anföras, att pastoratet är ansvarigt för byggnadsbeståndets underhåll. Oftast äro dessa för boställsförvaltningen utsedda förtroendemän synnerligen intresserade av att boställenas byggnader hållas i ett högklassigt skick. Det större besvär, som åsamkas dem genom att ombestyra behövliga större reparationer, torde ej verka särskilt betungande helst som efter överenskommelse arrendatorn kan verkställa en del arbeten.»

Motionen II: 620.

I motionen yrkas i denna del, »att arrendator av ecklesiastikt löneboställe i fråga om underhåll av byggnaderna ålägges att utföra endast mindre reparationer (löpande underhåll)». Till utveckling av yrkandet anföres.

»I de mera utpräglade jordbruksbygderna med bärkraftiga jordbruk skulle det säkerligen vara både möjligt och rimligt att ålägga även arrendatorerna av ecklesiastika boställen full underhållsskyldighet av byggnaderna, men i skogsbygderna, framför allt i de mellersta delarna av landet och i Norrland, skulle en sådan tvingande bestämmelse om underhållsskyldigheten få mycket ogynnsamma verkningar. En dylik underhållsskyldighet skulle bli ekonomiskt mycket betungande för arrendatorn, och följderna skulle antagligen bli den, att det skulle bli mycket svårt och kanske rent av omöjligt att erhålla arrendatorer av de ecklesiastika boställena. Dessa ogynnsamma verkningar skulle inställa sig, icke bara i skogsbygderna utan över huvud taget i sådana fall, där de ecklesiastika boställena icke utgöra fullständiga jordbruk. Svårigheten att anskaffa arrendatorer torde emellertid komma att bli störst i skogsbygderna på grund av konkurrensen med bolagsegendomarna, vilkas arrendatorer, i den mån arrendet regleras av den sociala arrendelagstiftningen, icke åläggas full underhållsskyldighet. Vi vilja också understryka vad statens sakrevision framhållit i sitt remissyttrande, nämligen att det i praktiken visat sig svårt att trots den mest energiska kontroll förmå arrendatorn av ett mindre boställe att utföra alla de underhållsarbeten, som det skulle åligga honom att göra, om de föreslagna nya bestämmelserna om underhållsskyldigheten antoges av statsmakterna.

Den föreslagna obligatoriska skyldigheten för arrendator av ecklesiastikt löneboställe att svara för hela underhållet har motiverats med svårigheterna att i de enskilda fallen dra en bestämd gräns mellan större och mindre reparationer. Även om vi erkänna att svårigheter i viss mån kunna uppstå, bör det dock icke vara omöjligt att åstadkomma en gränsdragning. Vi vilja erinra om att begreppet mindre reparationer noggrant exemplifierats i flertalet nu gällande kontrakt för bolagsarrendatorer i bergslagsområdet. Enligt dessa kontrakt skola följande arbeten hänföras till mindre reparationer: underhåll av rödfärgning och tjärstrykning, underhåll av all inre målning, omsättning av tapeter, ersättande av trasiga tegelpannor och lagning av spåntak, lagning av golv och trappor, reparation av fönster och dörrar, omsättning av kakelugnar, ersättande av löstagbara, skadade delar av spisar, inläggning av nya pallar i stall och ladugård, reparation av häckar därstädes, förnyande av vindskivor, nock och stuprännor å byggnaderna, lagning och erforderlig rensning av vatten- och värmeledning samt brunnar jämte alla åtgärder i övrigt, som kunna räknas till löpande underhåll.

Med ledning av dessa exemplifieringar borde det inte bereda några större

svårigheter att i kontrakten för arrendatorer av ecklesiastika löneboställen fastställa begreppet mindre reparationer.

Enligt vår mening bör i den ecklesiastika boställsordningen stadgas, att arrendator av ecklesiastiskt boställe i fråga om byggnaderna skall åläggas underhållsskyldighet av samma omfattning som nu åvilar arrendator enligt den sociala arrendelagstiftningen, d. v. s. att han skall svara för mindre reparationer (löpande underhåll).»

Sammansättningen av boställsnämnd.

Föredragande statsrådet:

»I detta sammanhang synes även föreligga anledning att ompröva boställsnämndens sammansättning. Enligt vissa kyrklig-ekonomiska författningar ankommer på boställsnämnd ett flertal betydelsefulla uppgifter, såsom ekonomisk besiktning av löneboställe och prästgård, godkännande av förslag till arrendekontrakt för löneboställe, arrendeuppskattning å ecklesiastisk arrendegård, uppskattning av löneboställes normalavkastning och värdering av till försäljning ifrågasatt kyrklig jord. Boställsnämndens tre ledamöter skola enligt boställsordningen vidare å löneboställe förrätta i nyttjanderättslagen avsedda till- och avträdesstyver ävensom särskilt påkallade styver.

De i vissa stift bildade ecklesiastika arrendatorsföreningarna ha vid olika tillfällen gjort framställningar om beredande av utrymme i boställsnämnd för det speciella arrendatorsintresset. I sitt förslag har utredningsmannen även sökt tillgodose de från arrendatorerna härutinnan framställda anspråken genom att förorda en föreskrift av innebörd, att hushållningssällskapens förvaltningsutskott framdeles skulle utse den ledamot i boställsnämnden, som för närvarande förordnas av stiftsnämnden. Samtidigt har utredningsmannen också föreslagit, att stiftsnämnden i stället för länsstyrelsen skulle utse ordföranden i boställsnämnden. Den sålunda föreslagna ändrade sammansättningen av boställsnämnden har mött erinran från en del remissinstanser, av vilka några förordat helt andra lösningar på denna punkt.

Vad först angår ordföranden i boställsnämnden, så ha enligt min mening de vid boställsordningens tillkomst anförda skälen för att låta denne förordnas av länsstyrelsen icke förlorat sin giltighet. Vid en revision av boställsordningen efter grunderna för den sociala arrendelagstiftningen synes även det förhållandet, att boställsnämnden i boställsförvaltningen får en med nämnda lagstiftnings arrendenämnd delvis jämförlig funktion, ytterligare tala för att länsstyrelsen alltjämt skall utse boställsnämndsordföranden.

Med hänsyn till att boställsnämnden eller dess tre ledamöter ha att å löneboställe förrätta ekonomisk besiktning och syn ävensom, då optionsbe-

rättigad arrendator finnes, avgöra arrendevillkoren vid fortsatt arrende, vid vilka förrättningar de av nämnden fattade besluten i allmänhet få stor ekonomisk betydelse för arrendatorn, synes mig framkomna yrkanden om ändring av boställsnämndens sammansättning för att få de speciella arrendatorsintressena företrädda inom nämnden icke skäligen böra avvisas. Flera alternativa lösningar för att tillvarataga dessa intressen vid boställsnämndens förrättningar äro enligt min mening tänkbara. Stort avseende synes i detta sammanhang böra fästas därvid, att enligt nyttjanderättslagens synebestämmelser jordägaren och arrendatorn i första hand äga att själva utse synemän. Vidare gäller enligt den sociala arrendelagstiftningen, att av arrendenämndens tre ledamöter den ene av de två av länsstyrelsen utsedda ledamöterna skall vara arrendator av jordbruksfastighet. Enligt min mening tala öfvervägande skäl för att vid den här avsedda revisionen av boställsordningen ändra boställsnämndens sammansättning så, att en ledamot — i analogi med vad som gäller i fråga om arrendenämnderna — skall vara arrendator och utses av länsstyrelsen. Att boställsnämnden även har att verkställa förrättningar, vilka icke beröra något arrendatorsintresse, synes mig icke kunna anföras såsom argument mot den av mig föreslagna ändrade sammansättningen. Mot förslaget kan riktas den erinran, att den krets av lämpliga personer, varur nämnde ledamot skall utses, kommer att i avsevärd mån beskäras. En dylik invändning är givetvis i viss mån berättigad. Framhållas må emellertid, att urvalet icke är begränsat till de ecklesiastiska boställsarrendatorerna; även arrendatorer av annan publik jord och av enskild jordegendom kunna givetvis ifrågakomma till dylika uppdrag. I öfrigt är jag övertygad om att den av mig förordade ändringen i boställsnämndens sammansättning icke skall medföra svårigheter att finna för ledamotskap i boställsnämnd lämpliga personer.

Tillräckliga skäl föreligga enligt min mening icke för den i vissa remissyttranden föreslagna utökningen av antalet ledamöter i boställsnämnden till fyra.

Den av utredningsmannen föreslagna skärpningen av valbarhetsvillkoren för annan ledamot av boställsnämnd än ordföranden har av vissa remissinstanser ansetts komma att i alltför hög grad reducera kretsen av för dessa uppdrag i öfrigt kompetenta personer. Från arrendatorshåll har däremot understrukits betydelsen av de föreslagna strängare valbarhetskraven, därest ledamöterna i boställsnämnden fortfarande skola tjänstgöra som synemän.

För min del kan jag icke finna det nödvändigt att — såsom föreslagits — för ledamot i boställsnämnd uppställa de för syneman föreskrivna kompetensvillkoren. I fråga om de ledamöter — ordföranden och arrendatorsrepresentanten — som enligt mitt förslag skola förordnas av länsstyrelsen, torde tillsättningsmyndigheten utgöra en tillräcklig garanti för att endast

lämpliga personer utses. Beträffande åter de av pastoraten för tjänstgöring i boställsnämnd utsedda ledamöterna, så pläga härtill utses kommunala förtroendemän eller andra personer fullt skickade för ifrågavarande uppdrag.

För pastoratsvald ledamot gäller för närvarande som allmänt kompetenskrav, att han skall vara valbar till nämndeman. Enligt min mening bör — förutom det nuvarande särskilda kravet att ledamöterna i boställsnämnd skola vara i orten boende, i lantbruks- och därmed sammanhängande affärsförhållanden kunniga personer — uppställas vissa allmänna, för samtliga ledamöter enhetliga behörighetsvillkor. Det för pastoratsvald ledamot nu föreskrivna allmänna kompetenskravet synes mig, bl. a. med hänsyn till det för innehav av nämndemansbefattning gällande bostadsbandet, härvid icke lämpligen böra göras tillämpligt på jämväl de övriga två ledamöterna i boställsnämnden. Däremot anser jag de allmänna personliga kvalifikationsvillkor, som skäligen böra uppställas på ledamot i boställsnämnd, med fördel kunna utformas i huvudsaklig överensstämmelse med de enligt hyresregleringslagen för hyresnämndens ledamöter gällande valbarhetsvillkoren. I det av mig förordade förslaget till ändringar i boställsordningen ha också de allmänna kompetenskraven för samtliga boställsnämndsledamöter i huvudsak anpassats efter hyresregleringslagens motsvarande bestämmelser.»

Motionsyrkanden.

I motionen I: 494 yrkas avslag å propositionens förslag i denna del. Det framhålles, bland annat, att den ifrågasatta ändringen i boställsnämndens sammansättning måste väcka allvarliga betänkligheter. Därest man emellertid med hänsyn till den sociala arrendelagstiftningen vill särskilt tillgodose arrendatorernas intressen, borde detta kunna begränsas till sådana fall, där deras intressen berördes av en förrättning. Detta kunde i varje fall icke vara förhållandet när fråga vore om besiktningar å prästgårdar, normaluppskattningar eller ärenden enligt kyrkliga försäljningslagen. Vid behandling av sådana ärenden, som angå arrendator, kunde i nämnden ingå ytterligare en ledamot, vilken lämpligen kunde utses av länsstyrelsen. Eventuellt kunde detta ske endast i sådana fall, då arrendatorn gjorde särskild framställning därom.

I motionen II: 562 yrkas bifall till propositionen med den ändring, att i boställsnämnden i stället för pastoratsvald ledamot skall såsom permanent medlem ingå en person, vilken är ägare av jordbruksfastighet och dessutom ledamot av boställsstyrelse eller kyrkoråd. Beträffande utseendet av den ifrågavarande ledamoten i boställsnämnden anföres i motionen, att det låge nära till hands att låta länsstyrelsen verkställa detta, men att det kunde ifrågasättas huruvida icke uppdraget borde lämnas till stiftsnämnden. Vare sig det bleve länsstyrelsen eller stiftsnämnden som

erhölle uppdraget, syntes det vara en självklar sak, att utseendet föreginges av samråd med vederbörande stifts pastoratsförbund.

I motionen II: 619 hemställes, »att riksdagen vid behandling av Kungl. Maj:ts proposition nr 209 måtte antaga följande förslag till lag i vad det avser paragraf 5:

§ 5.

Boställsnämnd skall bestå — — och sitt gods. Ordföranden och en av de andra ledamöterna, vilken skall vara arrendator av publik jordbruksfastighet, jämte ersättare för vardera av dem förordnas av länsstyrelsen för en tid av tre år åt gången.

För tjänstgöring — — enligt allmänna resereglementet.»

I motionen II: 620 yrkas, att nuvarande bestämmelser angående boställsnämnds sammansättning skola bibehållas, dock att vid sådana förrättningar, som direkt beröra arrendator, exempelvis uppgörande av arrendevillkor och ekonomisk besiktning av löneboställe, skall i nämnden såsom fjärde ledamot ingå en representant för arrendatorerna. Sistnämnde ledamot bör enligt motionen lämpligen utses av länsstyrelsen.

I motionen II: 621 påyrkas den ändring av det genom propositionen framlagda förslaget i denna del, att arrendatorsrepresentanten skall tjänstgöra i boställsnämnden i frågor, som avse löneboställen, men att i frågor, som röra prästgård, i stället skall såsom ledamot inträda en av stiftsnämnden utsedd ordinarie präst.

Arrendevillkorens bestämmande.

Föredragande statsrådet:

»I sitt förslag förordar utredningsmannen borttagande av den nu gällande bestämmelsen, att pastoratet skall upprätta och underställa boställsnämndens prövning och godkännande förslag till arrendekontrakt. Han föreslår i stället, att boställsnämnden skall före arrendeupplåtelsen, i parternas närvaro, hålla ekonomisk besiktning och i anslutning härtill bestämma arrendevillkoren. Vid arrendeavtalets fastställande skall boställsnämnden, enligt utredningsmannens förslag, vara skyldig att efterkomma av pastoratet framställda önskemål, såvida de icke befinnas strida mot gällande bestämmelser eller prövas lända till skada för bostället eller eljest för det allmänna eller icke skäligen tillgodose optionsberättigad arrendators intressen. Ett flertal remissinstanser ha ansett dessa förslag i alltför hög grad inkräkta på pastoratens självförvaltningsbefogenheter med avseende å löneboställena. Statens sakrevision har — med avvisande av förslaget — förordat införande av den ordningen inom ramen för de nuvarande bestämmelserna, att pastoratet skulle, sedan boställsnämndsord-

föranden verkställt en normerad skriftlig arrendeuppskattning, efter samråd med denne upprätta förslag till arrendekontrakt och underställa detta boställsnämnden för godkännande.

Det synes råda en rätt enig uppfattning om att arrendesättningen vid löneboställena för närvarande ofta påverkas av ovidkommande lokala och personliga hänsyn och att till följd härav arrendenivån är alltför ojämn. Åtgärder för att vinna mera enhetligt och riktigt avvägda arrendeavgälder synas därför pakallade.

Härtill kommer, att vid utarrendering av löneboställe optionsberättigad arrendator i regel finnes. Värdet av optionsrätten till fortsatt arrende är självfallet i väsentlig mån beroende av de arrendevillkor, som fastställas för den nästföljande arrendeperioden. Givet är, att boställsnämnden har lättare att bestämma ett efter de faktiska förhållandena objektivt avvägt arrendebelopp, om den icke såsom för närvarande får sig förelagt ett av pastoratet upprättat förslag till arrendekontrakt. Såsom jag förut antytt föreligger enligt den sociala arrendelagstiftningen möjlighet för optionsberättigad arrendator att genom skiljenämnds förfarande hos arrendenämnd få arrendevillkoren vid förnyat arrende objektivt fastställa.

Eftersom den föreslagna revisionen av boställsordningen väsentligen avser att bättre tillgodose arrendatorsintresset, synas starka skäl tala för att den sociala arrendelagstiftningens subsidiära skiljenämnds förfarande får på ett principiellt motsvarande sätt bli normaliserande för boställsordningens legala tillvägagångssätt för arrendevillkorens bestämmande. Med hänsyn härtill och till vad jag i övrigt anfört i denna fråga anser jag mig böra förorda en bestämmelse av den innebörden, att boställsnämnden, som i boställsförvaltningen redan har en funktion liknande arrendenämndens enligt den sociala arrendelagstiftningen, skall — i anslutning till ekonomisk besiktning, till vilken pastoratet och arrendatorn skola kallas — beslätta arrendevillkoren vid boställsupplåtelse.

Vid samma förrättning, varunder arrendevillkoren bestämmas, synes boställsnämnden böra meddela beslut, huruvida optionsrätt i det förevarande fallet tillkommer arrendator.»

Motionsyrkanden.

I motionen I: 494 yrkas avslag å propositionen, såvitt densamma avser ändring i nu förevarande hänseende. Det måste enligt motionärernas mening väcka allvarliga betänkligheter att pastoraten skulle frångå rätten att utarrendera löneboställena. Den grundläggande principen i 1932 års boställsordning — pastoratens förvaltning av löneboställena — skulle därigenom rubbas på en avgörande punkt.

I motionen II: 620 yrkas, att den nu gällande ordningen beträffande uppgörande av arrendekontrakt bör bibehållas, d. v. s. att förslag till kontrakt skall uppgöras av pastoratet, varefter det skall underställas

boställsnämnden för prövning och godkännande. I motionen anföres vidare i detta sammanhang.

»Vi anse det också önskvärt att, när utarrendering berör boställe med skog, stiftsjägmästaren beredes tillfälle att yttra sig över förslaget till arrendekontrakt. Om så icke sker kan det tänkas, att arrendekontraktet icke kommer att överensstämma med bestämmelserna i fastställd skogshushållningsplan eller kommer att strida mot kravet på god skogsvård. Föreskrift om yttranderätt för stiftsjägmästaren i dylika fall torde lämpligen kunna inarbetas i en tillämpningskungörelse.»

I motionen II: 622 har på anförda skäl yrkats, att riksdagen vid antagande av Kungl. Maj:ts förslag måtte för sin del besluta att 25 § i boställsordningen skall erhålla följande lydelse.

»25 §.

1. När löneboställe skall upplåtas på arrende till brukande, skall boställsnämnden senast sju månader före arrendeperiodens början hålla ekonomisk besiktning och därvid föreskriva de byggnads- och grundförbättringsarbeten, som skola komma till utförande under arrendeperioden, samt pröva, huruvida vid den nya utarrenderingen optionsrätt tillkommer arrendatorn.

2. Har arrendatorn optionsrätt men vill pastoratet påkalla ändring i arrendevillkoren, skall pastoratet giva det arrendatorn till känna på sätt om uppsägning av arrende är stadgat senast fem månader före arrendetidens utgång med uppgift tillika på de ändringar, som äskas. Lag samma vare för arrendatorn, om han vill påkalla ändring i arrendevillkoren. Har tillkännagivande, som nu sagts, skett men kan ej överenskommelse ernås, skall frågan avgöras av boställsnämnden.

3. Finnes icke arrendator med optionsrätt, ankommer det på pastoratet att uppgöra arrendekontrakt.

4. Överenskommelse och kontrakt, som nu sagts, skola för att bli gällande fastställas av boställsnämnden. Fastställelse må vägras, om överenskommelsen eller kontraktet lider av ofullständighet eller prövas lända till skada för bostället eller eljest för det allmänna. Vid fastställande av arrendekontrakt, som i 3 mom. sägs, skall nämnden jämväl bestämma den avgift, vartill bostället lägst må utarrenderas.»

Ändrad disposition av löneboställe.

Föredragande statsrådet:

»Under senare år ha genomförts vissa för jordbrukets utveckling betydelsefulla reformer, som bland annat avse att genom yttre rationalisering underlätta bildandet av härkraftiga brukningsdelar genom sammanslagning eller komplettering med jordbruksjord eller skogsmark. Samtidigt ha

statsmakterna antagit en skärpt lagstiftning i syfte att erhålla en effektiv uppsikt över nedläggande av jordbruk å brukningsdel eller del därav eller bortförande av för jordbruket erforderliga byggnader. I anslutning till nämnda jordbrukspolitiska reformer har utredningsmannen i sitt förslag förordat en revision av boställsordningens bestämmelser om förändring av löneboställes disposition. Han har härvid föreslagit införande av rätt för boställsnämnd och stiftsnämnd att — i likhet med pastorat enligt gällande föreskrifter — taga initiativ till ändrad disposition. Enligt förslaget skola ärenden angående ändrad disposition underställas Kungl. Maj:t för avgörande. I vissa remissyttranden har förslaget avstyrkts såsom stridande dels mot pastoratens självförvaltningsrätt beträffande löneboställena och dels mot decentraliseringssträvandena inom statsförvaltningen.

Enligt min mening saknas anledning att vid tillämpningen av den allmänna statliga jordbrukspolitiken bereda det betydande fastighetsbestånd, som de ecklesiastika löneboställena utgöra, en särställning i förhållande till övriga jordbruksfastigheter. På grund härav anser jag en omarbetning av boställsordningens bestämmelser om löneboställes disposition nödvändig.

I sin egenskap av uppsiktsmyndighet beträffande boställsförvaltningen har stiftsnämnden redan nu vissa befogenheter i ärenden angående ändrad disposition av löneboställe. Stiftsnämnderna kunna emellertid för närvarande icke mot pastoratets bestridande genomföra en dylik ändring.

Utredningsmannen har enligt min mening förebragt välgående skäl för att tillägga boställsnämnd och stiftsnämnd rätt att taga initiativ till ändrad disposition.

I 1945 års ecklesiastika arrendestadga har föreskrivits, att ärenden angående sådan ändrad disposition av för självständigt jordbruk upplåtna brukningsdelar, som avser upplåtelse för sambruk eller sammanslagning med annan fastighet, skola underställas Kungl. Maj:ts prövning. Vidkommande frågor om ändrad disposition av löneboställe torde kunna ifrågasättas, huruvida icke de år 1948 inrättade lantbruksnämnderna, vilka ha att taga befattning med ärenden angående jordbrukets yttre rationalisering, kunde på lämpligt sätt lokalt inkopplas i handläggningen av här avsedda dispositionsfrågor. En utväg vore sålunda att låta avgörandet av dylika ärenden stanna hos stiftsnämnden, därest denna och vederbörande lantbruksnämnd i ärendet hade samma mening. Ett sådant förfarande skulle rätt väl överensstämma med decentraliseringssträvandena inom statsförvaltningen. Men härvid är att märka, att dessa ärenden i händelse av besvär komme att prövas av regeringsrätten, medan lantbruksnämndens avgöranden i dylika ärenden besvärsvägen gå till Kungl. Maj:t i statsrådet. I detta sammanhang måste även framhållas den nuvarande ecklesiastika boställsförvaltningens komplicerade natur. Denna förvaltning är

uppdelad på pastorat, boställsnämnd och stiftsnämnd. Att i nämnda förvaltning därjämte införa ett i vissa frågor med stiftsnämnden sidoordnat organ — nämligen lantbruksnämnden — med viss bestämmanderätt, skulle ytterligare inveckla förvaltningsapparaten. Med hänsyn härtill anser jag det ändamålsenligast, att ärenden angående ändrad disposition av löneboställe — liksom för närvarande dylika frågor avseende ecklesiastiska arrendegårdar — skola av stiftsnämnderna underställas Kungl. Maj:ts för avgörande.

De dispositionsändringar, som sålunda böra underställas Kungl. Maj:ts prövning, äro frågor rörande brukningsdels upphörande såsom självständigt jordbruk genom nedläggande av bebyggelsen, skogsplantering och dylikt, sammanslagning av för självständigt jordbruk upplåtna brukningsdelar till en enhet och uppdelning av sådan brukningsdel i flera arrendelotter för brukande. Till sistnämnda grupp av underställningsärenden hör dock icke avskiljande av område, varigenom återstoden av brukningsdelen för framtiden icke äventyras såsom självständigt jordbruk.»

Motionsyrkanden.

I motionen I: 494 yrkas avslag å propositionen såvitt genom densamma föreslås att frågor om ändrad disposition av löneboställe i vissa fall skola underställas Kungl. Maj:ts prövning.

I motionen II: 590 yrkas likaledes att frågor om ändrad disposition icke i något fall skola underställas Kungl. Maj:ts prövning utan att avgörandet skall ankomma på stiftsnämnden.

Beträffande övriga genom propositionen framlagda ändringsförslag får utskottet hänvisa till den i det följande återgivna lagtexten samt till propositionen.

Över lagförslaget har, såvitt avser ändringar i 5 och 39 §§ boställsordningen ävensom slutbestämmelserna i vad de röra nämnda paragrafer, *lagrådets* utlåtande inhämtats.

Utskottet.

Det genom propositionen framlagda lagförslaget avser väsentligen att i ecklesiastik boställsordning den 30 augusti 1932 genomföra sådana ändringar, att de i denna författning ingående arrendebestämmelserna komma att i huvudsak ansluta sig till 1943 års sociala arrendelagstiftning. I samband med de bestämmelser, som betingats härav, ha i författningsförslaget upptagits vissa andra regler avseende utarrendering och förvaltning i övrigt av löneboställe, varjämte ytterligare — smärre — jämkningar i boställsordningen föreslås. Utöver regleringen av boställsarrendatorernas

rättsliga ställning äro huvudpunkterna i förslaget: ändrade eller nya föreskrifter angående boställsnämnds sammansättning samt angående det formella förfarandet vid bestämmande av arrendevillkoren, då löneboställe upplåtes, ävensom vid beslut om ändrad disposition av sådant boställe.

Vid revisionen av boställsordningen ur social synpunkt ha nyttjanderättslagens regler i stor utsträckning varit vägledande. Revisionen har genomförts icke blott på det sättet, att denna lags sociala stadganden i allmänhet genom motsvarande föreskrifter i boställsordningen gjorts tillämpliga vid utarrendering av löneboställe utan även så att nyttjanderättslagens allmänna, merendels dispositiva, arrendebestämmelser gjorts ovillkorligt gällande för de i boställsordningen avsedda arrendena (26 § av förslaget). I sistnämnda hänseende överensstämmer förslaget med vad som gäller beträffande utarrendering av kronojord och ecklesiastika arrendegårdar.

Speciellt sociala bestämmelser ha — i den mån sådana ej redan finnas i boställsordningen — nu införts däri. Detta har lagtekniskt skett så att *dels* i 26 § hänvisning skett till de socialt betonade reglerna i 2 kap. 58—60 §§ nyttjanderättslagen, *dels* ock i boställsordningen upptagits direkta regler, genom vilka ombyggnads- och nybyggnadsskyldigheten, brandförsäkringsplikten samt skyldigheten att hävda jorden och underhålla byggnader m. m. fördelats mellan pastoratet och arrendatorn (23 och 28 §§), ävensom regler om optionsrätt (30 §). Social karaktär ha även ändringar som nu föreslås vidtagna i fråga om förfarandet vid bestämmande av arrendevillkoren (25 §) och angående ekonomisk besiktning (35 §).

Under remissbehandlingen av förslaget och i de väckta motionerna har annan invändning icke rests mot de rent sociala bestämmelserna än i fråga om arrendatorns underhållsskyldighet.

Övriga sociala stadganden i förslaget, mot vilka alltså erinran icke förekommit, ansluta sig nära till motsvarande bestämmelser i förordningar rörande förvaltningen av andra arter publik jord, bland vilka må nämnas kronojord och ecklesiastika arrendegårdar, och utskottet vill för sin del tillstyrka, att förslaget godkännes härutinnan. Detta innebär bland annat att även enligt utskottets mening den nuvarande möjligheten att i arrendekontraktet tillförbinda arrendatorn att svara för ombyggnad eller nybyggnad av laga hus samt att hålla dessa byggnader brandförsäkrade bör borttagas.

Beträffande skyldigheten att underhålla de laga husen stadgas f. n. i 28 § boställsordningen att arrendatorn skall vara skyldig att avhjälpa sådana brister å dessa hus, som föranleda blott mindre reparation, men att han må tillförbindas att svara jämväl för annan än mindre reparation. Begreppet mindre reparation definieras närmare i paragrafen. Enligt nyttjanderättslagen är arrendator, för vilken de sociala bestämmelserna gälla,

under inga förhållanden skyldig utföra andra reparationer än mindre sådana. I propositionen har föreslagits den utvidgning av underhållsskyldigheten i förhållande till nyttjanderättslagens nämnda system, att arrendatorn skall tillförbindas i arrendekontraktet att verkställa sådant underhållsarbete å husen, som avser reparation i egentlig mening (normalt underhåll) och ej är att hänföra till ändrings- och förbättringsarbete som är jämställt med om- eller nybyggnad. Som motivering för denna utvidgning anföres i propositionen, att en arrendator av kronoegendom eller ecklesiastisk arrendegård är skyldig att ombesörja det normala underhållet och att motsvarande bör gälla för arrendator av löneboställe. Det hänvisas till de skäl, som varit bestämmande för att å kronoarrendator lägga det normala underhållet av byggnaderna å den arrenderade fastigheten, och det uttalas att dessa skäl böra anses äga motsvarande giltighet med avseende å de ecklesiastiska löneboställena. De nämnda skälen framgå av vederbörande departementschefs yttrande i propositionen nr 61 till 1944 års riksdag och utgöra i huvudsak följande: Den spridda belägenheten av kronoegendomarna medförde med hänsyn till den mera centraliserade förvaltningen, som i allmänhet saknade motsvarighet i fråga om bolag och liknande rättssubjekt tillhöriga fastigheter, att kronans kostnader för underhåll av byggnader bleve större än motsvarande utgifter för andra jordägarekategorier. Denna omständighet torde också föranleda, att underhållskostnaderna komme att ställa sig avsevärt högre om arbetet skulle utföras genom domänstyrelsens försorg än om det åvilade den enskilde arrendatorn. Kronoarrendatorn hade genom den honom tillförsäkrade optionsrätten och hembudsrätten i allmänhet en säkrare ställning än arrendatorn av enskild jord, då domänverket knappast torde övertaga jordbruk för eget brukande. Dock måste beaktas att arrendeavgiftens storlek vore direkt avhängig jämväl av arrendatorns skyldighet i fråga om underhållet av byggnaderna. I den mån kronans kostnader för underhållet bleve lägre och arrendatorns något högre, borde arrendeavgiften givetvis minskas.

I motionen II: 590 yrkas, att nuvarande regler om boställsarrendators underhållsskyldighet böra bibehållas, och i motionen II: 620 påyrkas, att sådan arrendator skall vara skyldig utföra allenast mindre reparationer utan möjlighet för det allmänna att avtalsvis tillförbinda honom mera omfattande underhållsplikt.

Vid övervägande av den föreliggande frågan har utskottet till en början funnit, att de skäl, som år 1944 anfördes för att låta kronoarrendator ansvara för det normala underhållet av byggnaderna å den arrenderade fastigheten, ej med samma styrka göra sig gällande med avseende å ecklesiastiska löneboställena. Vad då yttrades om att kronoegendomarnas spridda belägenhet med hänsyn till den mera centraliserade förvaltningen medförde att kronans kostnader för underhåll bleve större än motsvarande utgif-

ter för andra jordägarekategorier, synes icke tillämpligt beträffande löneboställena. För att sådant boställes vidkommande kommer nämligen underhållet, i den mån det icke lägges å arrendatorn, att åvila vederbörande lokala samfällighet, nämligen pastoratet.

En annan omständighet, som enligt utskottets mening kan anföras för att reglera underhållsskyldigheten annorlunda för boställena än för kro-noegendomarna, är att de förstnämnda i stor utsträckning utgöras av små brukningsdelar. Enligt uppgift i propositionen är åkerjorden å boställena uppdelad i 2 979 brukningsdelar, varav 397 stycken med över 50 hektar åker, 1 509 stycken med 15—50 hektar, 771 stycken med 5—15 hektar samt 302 stycken med mindre än 5 hektar åker. Det vill synas som om beträffande en helt liten brukningsdel skyldighet att svara för det fulla underhållet skulle komma att innebära en betydande börda för arrendatorn, även om arrendevillkoren i övrigt lämpades därefter. Statens sakrevision har i sitt remissyttrande, som bygger på erfarenheter som vunnits under en omfattande granskningsverksamhet på detta område, uttalat tvekan angående lämpligheten att ålägga arrendatorerna obligatorisk skyldighet att svara för det fulla underhållet. Sakrevisionen framhåller, att i mera utpräglade jordbruksbygder med bärkraftiga jordbruk det uppenbarligen gått bra att tillförbinda arrendatorn att utföra även annan än mindre reparation men att i skogsbygderna, framför allt i mellersta delarna av landet och i Norrland, införandet av en tvingande bestämmelse om att arrendatorn skall vara underhållsskyldig skulle få mycket olyckliga verkningar. Utskottet delar denna uppfattning. Det torde kunna befaras att en sådan obligatorisk skyldighet i många fall komme att medföra att underhållet på grund av oförmåga hos arrendatorn komme att eftersättas till skada för det allmänna.

Enligt vad utskottet har sig bekant är f. n. i fråga om de privata arrenden, som ej falla under de sociala arrendebestämmelserna utan beträffande vilka valfrihet i förevarande hänseende råder, tendensen genomgående att arrendatorerna fritagas från annat underhåll än utförande av mindre reparationer. Man har funnit att denna anordning, enligt vilken jordägaren sörjer för att den allmänna standarden å byggnaderna uppehålls, är praktisk. Utskottet har den uppfattningen att även i fråga om löneboställena möjlighet hör lämnas till liknande anordning. Det synes eljest kunna antagas att i många fall svårigheter skulle uppstå att i konkurrens med privata jordägare få fullgoda arrendatorer till löneboställena. Å andra sidan bör enligt utskottets mening möjlighet förefinnas för parterna i arrendeförhållandet att överenskomma om att även annan än mindre reparation skall verkställas av arrendatorn.

Under åberopande av vad sålunda anförts får utskottet tillstyrka att beträffande underhållsskyldigheten nuvarande regler bibehållas, enligt

vilka arrendatorn alltid skall svara för mindre reparationer men kunna tillförbindas att stå för annan än mindre reparation. Detta föranleder ändring av den föreslagna 28 § samt följdändringar i 35 § och i ingressen till lagen.

Såsom av redogörelsen för propositionen framgått föreslås i denna ändring beträffande sammansättningen av boställsnämnden. Ändringen innebär att i stället för den ledamot, som enligt nuvarande bestämmelser utses av stiftsnämnden, skall i boställsnämnden ingå en ledamot, som skall vara arrendator av jordbruksfastighet och som skall förordnas av länsstyrelsen.

I fem av de väckta motionerna påyrkas ändring av de föreslagna nya reglerna i denna del. Sålunda yrkas i motionerna I: 494 och II: 620 att nuvarande sammansättning av nämnden bibehålles, dock att vid nämndens handläggning av arrendefrågor skall tillkomma en fjärde ledamot, som skall vara jordbruksarrendator och utses av länsstyrelsen. Olika sammansättning av nämnden i skilda fall föreslås även i motionen II: 621: i frågor angående lönebeställningen skulle sammansättningen vara den i propositionen förordade, men i frågor, som röra prästgård, skulle i stället för arrendatorsrepresentanten inträda en av stiftsnämnden utsedd ordinarie präst. I motionen II: 562 föreslås den ändring i förhållande till propositionens förslag att i nämnden skall i stället för den pastoratsvalda ledamoten ingå en jordägarerepresentant, utsedd av stiftsnämnden eller länsstyrelsen. Slutligen föreslås i motionen II: 619 att den i propositionen föreslagna arrendatorsrepresentanten skall vara en arrendator av *publik* jord.

Då nu en revision av boställsordningen genomföres för att av sociala skäl stärka arrendatorernas ställning finner utskottet det ändamålsenligt och lämpligt att, på sätt i propositionen föreslagits, i boställsnämnden insättes en representant för arrendatorsintresset. Att särskilt föreskriva att denne representant skall vara arrendator av publik jord synes icke nödvändigt. En sådan föreskrift skulle dessutom medföra att kretsen av de arrendatorer, som kunde komma i fråga, bleve avsevärt minskad, vilket kunde leda till svårigheter att finna lämplig person. Valet av denne bland arrendatorer av jordbruksfastighet torde med fullt förtroende kunna överlämnas till länsstyrelsen. I den i propositionen intagna specialmotiveringen till 5 § i lagförslaget yttras, att därest någon representativ arrendatorssammanslutning finnes i stiftet, länsstyrelsen bör före förordnandet av arrendatorsrepresentant i nämnden, om omständigheterna därtill föranleda, inhämta vederbörande sammanslutnings mening. Likaledes bör länsstyrelsen före utseende av boställsnämndsordförande inhämta stiftsnämndens uppfattning i fråga om personvalet; en bestämmelse därom bör införas i boställsordningens tillämpningsföreskrifter. Utskottet finner det angeläget att dessa uttalanden vinna beaktande. Om så sker synes det i

nödig utsträckning bliva sörjt för att såväl stiftsnämnden som arrendatorerna bliva i tillfälle att utöva inflytande vid utseendet av ledamöter i nämnden. Den nuvarande ordningen för tillgodoseendet av jordägarintresset i nämnden, nämligen genom en pastoratsvald ledamot, har enligt utskottets uppfattning fungerat väl och bör därför bibehållas. Utskottet finner det icke erforderligt eller lämpligt att, såsom i några motioner yrkats, nämnden i vissa fall skall bestå av fyra ledamöter eller att dess sammansättning eljest skall växla från fall till fall.

På grund av det anförda får utskottet tillstyrka bifall till propositionen såvitt gäller organisationen av boställsnämnden.

Enligt 25 § boställsordningen i dess nuvarande lydelse skall vid upplåtelse av löneboställe på arrende pastoratet upprätta och underställa boställsnämndens prövning och godkännande förslag till arrendekontrakt. Boställsnämnden äger föreskriva jämkning i förslaget i vissa uppräknade fall, nämligen om kontraktet finnes vara ofullständigt eller prövas lända till skada för bostället eller eljest för det allmänna eller, såvitt angår optionsberättigad arrendator, befines icke tillgodose dennes berättigade intresse. I denna ordning för arrendevillkorens bestämmande föreslås nu i propositionen den ändringen, att när löneboställe skall upplåtas på arrende boställsnämnden skall hålla ekonomisk besiktning och därvid bestämma arrendevillkoren. I samband därmed skall nämnden pröva huruvida vid den nya utarrenderingen optionsrätt tillkommer arrendatorn. Pastoratet får vid utarrenderingen ej frångå de av boställsnämnden fastställda arrendevillkoren i annan mån än att, då optionsberättigad arrendator ej finnes, högre arrendeavgift må betingas.

I motionerna I: 494 och II: 620 yrkas att gällande ordning för uppgörande av arrendekontrakt skall bibehållas. Även i motionen II: 622 påyrkas, att arrendekontraktet skall uppgöras av pastoratet för det fall att arrendatorn icke har optionsrätt. Har arrendatorn optionsrätt men vill pastoratet eller arrendatorn påkalla ändring i arrendekontraktet, skall enligt sistnämnda motion den andra parten underrättas inom viss tid före arrendetidens utgång. Om i detta fall överenskommelse icke kan ernås, skall frågan avgöras av boställsnämnden.

Såsom motivering för att med frångående av nuvarande ordning låta boställsnämnden uppgöra arrendekontrakt har i propositionen åberopats att arrendesättningen vid löneboställena enligt en rätt enig uppfattning ofta påverkades av ovidkommande lokala och personliga hänsyn, varför arrendenivån vore alltför ojämn, samt att därför åtgärder vore påkallade för att vinna mera enhetligt och riktigt avvägda arrendeavgälder. Vidare har anförts, att enligt den allmänna sociala arrendelagstiftningen möjlighet förefunnes för optionsberättigad arrendator att påkalla skiljenämnds-förfarande hos arrendenämnd för att få arrendevillkoren vid förnyat arrende

objektivt fastställda. Detta skiljenämnds-förfarande borde på ett principiellt motsvarande sätt bliva normaliserande för boställsordningens legala tillvägagångssätt för arrendevillkorens bestämmande.

Enligt utskottets mening äro de sålunda anförda skälen beaktansvärda. Den i motionerna uttryckta åsikten, att den föreslagna ordningen skulle i hög grad inkräkta på pastoratens självförvaltningsbefogenheter med avseende på löneboställena, kan utskottet icke dela. Med hänsyn till den befogenhet att granska och föreskriva ändring i uppgjorda kontraktsförslag, som boställsnämnden f. n. har, synes förslaget i realiteten icke innebära någon inskränkning av betydelse i pastoratens nuvarande rättigheter. Härtill kommer att i praktiken boställsnämnden eller dess ordförande pläгат under hand av pastoratet rådfrågas innan kontraktsförslag göres upp och därigenom faktiskt kommit att öva inflytande på arrendevillkorens bestämmande redan på ett tidigt stadium. Utskottet finner sig på grund av vad nu sagts böra förorda propositionens förslag i denna del. Givet är emellertid att pastoratet bör få tillfälle att genom sina företrädare yttra sig innan boställsnämnden fastställer arrendevillkoren. Enligt den föreslagna lydelsen av 25 § skall boställsnämnden hålla ekonomisk besiktning och därvid bestämma arrendevillkoren. Och i 38 § stadgas, att då förrättning skall hållas å boställe, det åligger boställsnämndens ordförande att om tiden för förrättningen viss tid i förväg underrätta ordföranden i kyrkostämman eller, i pastorat där kyrkofullmäktige finnas, ordföranden hos dem. För att fullt säkerställa att pastoratet blir satt i tillfälle att yttra sig i ärende om utarrendering av löneboställe föreslår utskottet, att de nämnda bestämmelserna kompletteras genom att *dels* i 38 § intages en bestämmelse om att därest förrättning avser bestämmande av arrendevillkor, detta skall angivas i underrättelsen, *dels ock* i 25 § intages en hänvisning till vad i 38 § stadgas angående underrättande av kyrkostämmans eller kyrkofullmäktiges ordförande. — Med anledning av vad i motionen II: 620 yttras därom, att även stiftsjägmästaren bör få tillfälle yttra sig i frågan om arrendevillkoren, må anmärkas, att enligt ett i propositionen föreslaget tillägg till 38 § — vilket utskottet tillstyrker — stiftsjägmästaren skall underrättas om förrättning för bestämmande av arrendevillkor, om det finnes skog på bostället.

Beträffande ändring i dispositionen av löneboställe föreslås i propositionen, att fråga därom skall kunna väckas, utom såsom f. n. av pastoratet, även av boställsnämnd och stiftsnämnd. Beslutanderätten i sådan fråga skall enligt förslaget ligga hos stiftsnämnden, där ej i vissa närmare angivna fall nämnden finner den föreslagna ändringen kunna medföra att självständigt och bärkraftigt jordbruk ej längre kan å brukningsdel uppehållas, i vilken händelse frågan skall av stiftsnämnden underställas Kungl. Maj:ts avgörande.

De skäl, som i propositionen anförts för att tillägga boställsnämnd och stiftsnämnd initiativrätt i dessa frågor samt att göra stiftsnämnden till beslutande myndighet, finner utskottet övertygande. I motionerna har erinran icke gjorts mot förslaget i denna del. Utskottet tillstyrker därför förslaget härutinnan.

I två motioner, nämligen I: 494 och II: 590, har invändning rests mot den föreslagna bestämmelsen att vissa frågor om ändrad disposition skola underställas Kungl. Maj:t. Som skäl för ett frångående av propositionens förslag på denna punkt anføres i motionerna, att en föreskrift om underställning skulle strida mot decentraliseringssträvandena och att stiftsnämnden hade erforderlig kompetens att träffa avgörandet. Beträffande skälen för att anordna ett underställningsförfarande får utskottet hänvisa till föredragande statsrådets här förut återgivna uttalande i frågan. Utskottet ansluter sig till de där anförda synpunkterna. Särskilt vill utskottet understryka att i ecklesiastika arrendestadgan liknande underställning föreskrivits samt att det är önskvärt att i ifrågavarande hänseende samma bestämmelser gälla för ecklesiastika arrendegårdar och för löneboställen. De åberopade skälen för förslaget äro enligt utskottets mening av den styrka att de i motionerna uttalade betänkligheterna böra få vika. Utskottet tillstyrker alltså förslaget i denna del.

Vidkommande övriga, ovan ej särskilt nämnda, delar av lagförslaget har utskottet ej funnit anledning till erinran.

På grund av vad ovan upptagits får utskottet hemställa,

A) att riksdagen — med förklaring att riksdagen funnit vissa ändringar böra vidtagas i det genom propositioner framlagda lagförslaget — måtte för sin del antaga följande förslag till

L a g
om vissa ändringar i ecklesiastik boställsordning den 30 augusti 1932 (nr 400).

(Kungl. Maj:ts förslag)

Härigenom förordnas, *dels* att 5, 19, 21, 23, 25, 26 och 28 §§, 30 § 1—3 mom., 31, 35, 36 och 38 §§, 39 § 1 och 3 mom. samt 57 och 58 §§ ecklesiastik boställsordning¹ den 30 augusti 1932 skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives, *dels ock* att 67 § andra stycket 7) boställsordningen skall upphöra att gälla.

(Utskottets förslag)

Härigenom förordnas, *dels* att 5, 19, 21, 23, 25, 26 och 28 §§, 30 § 1—3 mom., 31 §, 35 § 2 mom., 36 och 38 §§, 39 § 1 och 3 mom. samt 57 och 58 §§ ecklesiastik boställsordning¹ den 30 augusti 1932 skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives, *dels ock* att 67 § andra stycket 7) boställsordningen skall upphöra att gälla.

¹ Senaste lydelse av 58 § se 1942:233.

*(Kungl. Maj:ts förslag)**(Utskottets förslag)*

5 §.

Boställsnämnd skall bestå av tre ledamöter, av vilka en skall vara nämndens ordförande. Ledamöterna skola vara med ortsförhållandena förtrogna samt äga erforderlig insikt i lantbruks- och därmed sammanhängande affärsförhållanden. Ledamot må ej den vara, som icke är svensk medborgare, ej heller den som icke uppnått tjugufem års ålder eller icke råder över sig och sitt gods.

Ordföranden och en av de andra ledamöterna, vilken skall vara arrendator av jordbruksfastighet, jämte ersättare för vardera av dem förordnas av länsstyrelsen för en tid av tre år åt gången. För tjänstgöring såsom tredje ledamot utser varje pastorat inom nämndens tjänstgöringsområde, likaledes för tre år åt gången, en person jämte ersättare; av de sålunda valda skall i varje särskilt fall inkallas den, som med hänsyn till boställets belägenhet eller eljest finnes lämpligen böra tjänstgöra, dock ej den, som utsetts av det av ärendet berörda pastoratet.

Avgår ledamot eller ersättare före utgången av den tid, för vilken han blivit utsedd, skall ny ledamot eller ersättare utses allenast för den återstående tiden.

Boställsnämnds tjänstgöringsområde bestämmes av Konungen. Där sådant område omfattar delar av skilda län, bestämmer Konungen, vilken länsstyrelse som skall meddela ovan omförmälda förordnanden.

Ordföranden åtnjuter årligt arvode och de två andra ledamöterna dag-arvode ur kyrkofonden med belopp, som Konungen bestämmer. Därjämte äga ledamöterna vid resa, som påkallas av uppdraget, av pastoratet åtnjuta resekostnads- och traktamentsersättning enligt allmänna resereglementet.

19 §.

Har tjänstinnehavare — — — nye tjänstinnehavaren.

Vill ej — — — utan lösen.

Kan överenskommelse ej träffas om vad pastoratet eller ny tjänstinnehavare enligt denna paragraf bör utgiva i lösen, skall frågan avgöras i den ordning, som stadgas i 2 kap. 18 § fjärde stycket lagen om nyttjanderätt till fast egendom.

21 §.

Laga hus — — — av förvaltningen.

Då omständigheterna därtill giva anledning, må ändring meddelas i föreskrift rörande vilka laga hus, som skola finnas, deras storlek, inredning och beskaffenhet i övrigt; dock skall bebyggelsen städse anpassas efter löneboställets storlek och avkastningsförmåga.

(Kungl. Maj:ts förslag)

(Utskottets förslag)

23 §.

Det åligger pastoratet att vid behov ombygga eller nybygga löneboställes laga hus, så ock att ansvara för deras underhåll ävensom för att boställes åker och äng jämte därtill hörande anstalter städse hållas i fullgott stånd.

De laga — — — fulla värdet.

25 §.

1. När löneboställe skall upplåtas på arrende till brukande, skall boställsnämnden hålla ekonomisk besiktning och därvid bestämma arrendevillkoren.

25 §.

1. När löneboställe skall upplåtas på arrende till brukande, skall boställsnämnden hålla ekonomisk besiktning och därvid bestämma arrendevillkoren. *Att ordföranden i kyrkostämman eller, i pastorat där kyrkofullmäktige finnas, ordföranden hos dem skall underrättas om förrättningen stadgas i 38 §.*

Arrendevillkoren, vilka icke må lända till skada för bostället eller eljest för det allmänna, skola bestämmas med utgångspunkt från att under arrendetiden icke erfordras större byggnads- eller annat grundförbättringsarbete, utöver vad vid besiktningen i samband med utarrenderingen föreskrivits, och så att pastoratets och enligt 30 § optionsberättigad arrendators intressen skäligen tillgodoses.

Boställsnämnden skall pröva, huruvida vid den nya utarrenderingen optionsrätt tillkommer arrendatorn.

2. Pastoratet äger vid utarrenderingen ej frångå av boställsnämnden fastställda arrendevillkor i annan mån än att, då optionsberättigad arrendator ej finnes, högre arrendeavgift må betingas.

3. Kan boställe ej utarrenderas enligt de av boställsnämnden fastställda arrendevillkoren, skall anmälan därom av pastoratet göras hos stiftsnämnden, som har att meddela föreskrifter för utarrenderingen eller ock att vidtaga annan av förhållandena påkallad åtgärd.

26 §.

1. I fråga om upplåtelse av löneboställe på arrende till brukande skola, i den mån ej annat i boställsordningen föreskrives, gälla stadgandena i 2 kap. 58—60 §§ lagen om nyttjanderätt till fast egendom och i övrigt vad i allmän lag stadgas till reglerande av jordägares och nyttjanderättshavares rättigheter och skyldigheter, även om sådant stadgande eljest skulle kunnat genom avtal sättas ur tillämpning.

2. Med avseende å upplåtelse av löneboställe på arrende för annat ända-

*(Kungl. Maj:ts förslag)**(Utskottets förslag)*

mål än jordbruk gälle allmän lag, i den mån i boställsordningen ej annat särskilt stadgas.

28 §.

Arrendator skall i arrendekontraktet tillförbindas att å löneboställets laga hus verkställa sådant underhållsarbete, som avser reparation i egentlig mening (normalt underhåll) och ej är att hänföra till ändrings- och förbättringsarbete, som är med om- eller nybyggnad jämställt. Arrendatorn skall ock i kontraktet åläggas att i fullgott stånd underhålla löneboställets övriga anläggningar och tillhörigheter, så att icke något därav under arrendetiden försämras, ävensom att väl hävda och i god växtkraft hålla boställets åker och äng jämte därtill hörande anstalter.

28 §.

Arrendator vare skyldig att avhjälpa sådana brister å löneboställets laga hus, som föranleda blott mindre reparation, så ock att i fullgott stånd underhålla löneboställets övriga anläggningar och tillhörigheter, så att icke något därav under arrendetiden försämras, ävensom att väl hävda och i god växtkraft hålla boställets åker och äng jämte därtill hörande anstalter. Arrendatorn må även tillförbindas att svara för annan än mindre reparation.

Med mindre reparation förstås avhjälpande av smärre brister å golv, vägg- och takbeklädnad, fönster, dörrar, trappor, eldstäder, murar och fast inredning ävensom andra åtgärder, vilka äro att anse såsom tillfällig lagning.

Arrendatorns skyldigheter i de i denna paragraf omförmälda hänseenden skola angivas i arrendekontraktet.

30 §.

1. Därest arrendator innehaft arrendet så lång tid, att denna tillsammans med återstående delen av arrendetiden uppgår till fem år, samt icke påtagligen eftersatt sina förpliktelser såsom arrendator, skall arrendatorn eller, om han avlidit, hans make och barn äga företrädesrätt att ånyo arrendera lönebostället på de villkor, som i vederbörlig ordning fastställas (optionsrätt).

Har arrendatorn — — — arrendetidens utgång.

2. Har under de sista fem arrendeåren arrendators dödsbodelägare övertagit arrendet eller arrendator å make eller barn eller barns make överlåtit arrenderätten, äger vid ny utarrendering den, som på sådant sätt blivit innehavare av arrenderätten, för åtnjutande av optionsrätt räkna sig tillgodo den tid, varunder företrädaren varit i besittning av arrendet.

*(Kungl. Maj:ts förslag)**(Utskottets förslag)*

3. Går i följd av ändrad disposition av löneboställe arrendator förlustig honom eljest tillkommande optionsrätt, äger han icke därför erhålla någon ersättning.

Om bostället — — — vill bruka.

31 §.

1. Väckes i samband med löneboställes utarrendering eller eljest förslag om ändring i löneboställes disposition, skall förslaget av boställsnämnden underställas stiftsnämnden, som — såvitt frågans avgörande icke jämlikt 2 mom. skall ankomma på Konungen — äger i ärendet besluta. Fråga, som här avses, må ock av stiftsnämnden omedelbart upptagas.

2. Prövar stiftsnämnden föreslagen ändring av löneboställes disposition kunna medföra, att självständigt och bärkraftigt jordbruk ej längre kan å brukningsdel uppehållas

i följd av brukningsdelens undantagande från utarrendering, nedläggande av nödig bebyggelse å brukningsdelen, avskiljande av område från brukningsdelen, brukningsdelens sammanslagning med annan fastighet, varå självständigt jordbruk bedrives,

eller i följd av annan därmed jämförlig åtgärd

skall frågan av stiftsnämnden underställas Konungens avgörande.

3. Bestämmelserna i 1 och 2 mom. skola icke äga tillämpning, då ändringen avser sådan upplåtelse, som i 24 § sägs.

35 §.

35 §.

1. Vid ekonomisk — — — iakttaga följande:

a) — — —

c) Finnas å laga hus bristfälligheter, skall nämnden pröva, huruvida dessa kunna avhjälpas genom sådant underhållsarbete, som är att hänföra till reparation i egentlig mening (normalt underhåll). Där så är fallet, skall sådan reparation föreskrivas.

d) Anser nämnden bristfälligheter å laga hus föranleda ändrings- eller förbättringsarbete, som är med om- eller nybyggnad jämställt, skall

(Kungl. Maj:ts förslag)

nämnden ålägga pastoratet verkställa arbetet.

e) — — —

2. Är löneboställe utarrenderat, skola de föreskrifter, som meddelas enligt 1 mom. c) och g), avse arrendatorn. Pastoratet äge dock i fall, som avses i detta moment, rätt till talan jämte arrendatorn.

(Utskottets förslag)

2. Är löneboställe utarrenderat, skola de föreskrifter, som meddelas enligt 1 mom. c) och g), avse arrendatorn. *Vad nu är sagt gälle, i den mån arrendatorn tillförbundits att fullgöra pastoratet åvilande skyldigheter i avseende å annan än mindre reparation av boställets laga hus, jämväl beträffande de föreskrifter, som därutinnan meddelas.* Pastoratet äge dock i fall, som avses i detta moment, rätt till talan jämte arrendatorn.

36 §.

Har boställsnämnd — — — underrätta stiftsnämnden.

Hava föreskrivna — — — hos pastoratet.

I arrendekontraktet skall åt pastoratet och arrendatorn förbehållas rätt att, om föreskrivet arbete utförts eller bekostats av den ene av dem men rätteligen bort ankomma på den andre, söka sin kostnad åter av denne.

38 §.

Innan boställsnämnden — — — och arrendator.

Skall förrättning hållas å boställe, åligger det boställsnämndens ordförande att om tiden för förrättningen minst fjorton dagar förut underrätta ordföranden i kyrkostämman eller, i pastorat där kyrkofullmäktige finnas, ordföranden hos dem. Om mottagandet av underrättelse skall bevis genast av vederbörande tillställas boställsnämndens ordförande. Annan part skall kallas till förrättningen inom samma tid. Har boställsnämndens ordförande iakttagit vad sålunda åligger honom, må parts eller ombuds uteblivande

38 §.

Innan boställsnämnden — — — och arrendator.

Skall förrättning hållas å boställe, åligger det boställsnämndens ordförande att om tiden för förrättningen minst fjorton dagar förut underrätta ordföranden i kyrkostämman eller, i pastorat där kyrkofullmäktige finnas, ordföranden hos dem. *Avser förrättningen bestämmande av arrendevillkor, skall detta angivas i underrättelsen.* Om mottagandet av underrättelse skall bevis genast av vederbörande tillställas boställsnämndens ordförande. Annan part skall kallas till förrättningen inom samma tid. Har boställsnämndens

(Kungl. Maj:ts förslag)

ej utgöra hinder för förrättningens företagande.

Om förrättning, som i 25 § avses, skall stiftsjägmästaren, där skog finnes å lönebostället, underrättas.

Innan beslut — — — och arbetsbeskrivning.

(Utskottets förslag)

ordförande iakttagit vad sålunda åligger honom, må parts eller ombuds uteblivande ej utgöra hinder för förrättningens företagande.

Om förrättning, som i 25 § avses, skall stiftsjägmästaren, där skog finnes å lönebostället, underrättas.

Innan beslut — — — och arbetsbeskrivning.

39 §.

1. Mot ledamot av boställsnämnd gälle de jäv, som enligt rättegångsbalken gälla mot domare.

3. Därest i det fall, att ordföranden eller den andre av länsstyrelsen utsedde ledamoten på grund av laga förfall eller jäv är hindrad att delta i boställsnämnden, sådant hinder möter jämväl för ersättaren, åligger det ordföranden att om förhållandet göra anmälan hos länsstyrelsen, som har att för ifrågavarande tillfälle förordna ordförande eller ledamot av nämnden.

57 §.

Över boställsnämnds beslut må pastoratet ävensom, där beslutet rör tjänstinnehavare eller arrendator, denne föra klagan genom besvär hos stiftsnämnden. Besvärerna skola hava inkommit till stiftsnämnden senast å trettionde dagen från den dag, klaganden erhöi del av beslutet.

Beslut av — — — optionsberättigad arrendator.

58 §.

Klagan över stiftsnämnds beslut må föras hos Konungen genom besvär, vilka skola hava inkommit till vederbörande statsdepartement senast å trettionde dagen från den dag, klaganden erhöi del av beslutet.

Då stiftsnämnd — — — beslutet beröres.

Över stiftsnämnds — — — ej föras.

Denna lag träder i kraft den dag Konungen bestämmer.

Lagen skall dock icke — utom i fråga om 30 § 1 och 2 mom. — rubba de bestämmelser, som vid ikraftträdandet äga tillämpning beträffande dessförrinnan tillkomna arrendeförhållanden.

Övriga i anledning av lagens ikraftträdande erforderliga övergångsföreskrifter meddelas av Konungen.

B) att motionerna I: 494 samt II: 562, 590, 619, 620, 621 och 622, i den mån de icke kunna anses besvarade genom utskottets hemställan under A) här ovan, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 8 november 1950.

På tredje lagutskottets vägnar:

ÅKE HOLMBÄCK.

Vid detta ärendes behandling ha närvarit

från första kammaren: herrar *Holmbäck, Carl Edmund Eriksson, Nils A. Larsson, Werner, Eskilsson, Uhlén**, *Boo* och *Ivar Nilzon*;

från andra kammaren: herrar *Andersson i Löbbo, Stjärne, Holm, Ahman, Johansson i Torp, Larsson i Karlstad, Persson i Appuna* och *Hansson i Skegrie*.

Reservationer

- 1) av herr *Hansson* i Skegrie;
- 2) av herrar *Holmbäck, Stjärne* och *Ahman*, vilka beträffande 31 § av lagförslaget anfört:

Bestämmelserna i 31 § av det genom propositionen framlagda lagförslaget innebära, att då ifrågasatt förändring i löneboställes disposition prövas kunna medföra att ett självständigt och bärkraftigt jordbruk ej längre kan å bruksningsdel uppehållas, frågan skall av stiftsnämnden underställas Kungl. Maj:t. Som i motionerna I: 494 och II: 590 framhålles synes detta vara en onödig omgång. I stiftsnämnderna äro tre av de fem ledamöterna utsedda av Kungl. Maj:t. Dessa ledamöter skola hava erforderlig insikt i lantbruk och skogsbruk. Självfallet äga de också betydande lokalkänedom. Att under sådana förhållanden hänskjuta hithörande frågor bedömande till Kungl. Maj:t synes vara opraktiskt. Stiftsnämnderna äga på grund av sin sammansättning större möjligheter till ett realistiskt bedömande än vad en central instans kan äga.

Vi anse därför att utskottets förslag bort beträffande 31 § ha följande lydelse:

31 §.

1. Väckes i samband med löneboställes utarrendering eller eljest förslag om ändring i löneboställes disposition, skall förslaget av boställsnämnden

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

underställas stiftsnämnden, som äger i ärendet besluta. Fråga, som här avses, må ock av stiftsnämnden omedelbart upptagas.

2. Bestämmelserna i 1 mom. skola icke äga tillämpning, då ändringen avser sådan upplåtelse, som i 24 § sägs.